

بررسی رفتار اطلاعاتیابی کارشناسان جهاد کشاورزی و شرکتهای
خدمات مشاوره‌ای کشاورزی شهرستان مشگین شهر

**Information-seeking behavior of agriculture office
experts and agricultural consultancy services firms'
experts in Meshginshahr Township, Ardebil Province**

مینا موسوی^{۱*}، مهناز محمدزاده^۲، علی سید معصومی^۳، بهنام صفری^۴، روح اله ماقبل^۵
دانش‌آموخته کارشناسی ارشد ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه تربیت مدرس، ۲ عضو هیات علمی دانشگاه
پیام نور و دانشجوی دکتری توسعه کشاورزی دانشگاه تهران، ۳ مدرس دانشگاه پیام نور، ۴ مدرس دانشگاه
پیام نور، ۵ دانشجوی دکتری توسعه کشاورزی دانشگاه بوعلی سینا

E-mail: mousavi_mina@yahoo.com

*نویسنده مسئول

خلاصه

اطلاعات در عرصه کشاورزی و توسعه روستایی نه تنها به عنوان یکی از اصلی‌ترین نهاده‌ها و سرمایه‌ها تلقی می‌گردد، بلکه کارآترین عامل ارتقای بازده و اثربخشی دیگر منابع تولید و توسعه به شمار می‌آید. حجم بالای تولید اطلاعات علمی و همچنین ذخایر گرانبهای دانش بومی در میان جوامع بومی، ضرورت توجه بیشتر به سازماندهی نظام گردش اطلاعات کشاورزی را خاطر نشان می‌سازد. کارشناسان جهاد کشاورزی و شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای کشاورزی یکی از عناصر مهم در اطلاع‌رسانی به کشاورزان و ارتقای بهره‌وری کشاورزی می‌باشند که بایستی اطلاعات کافی و روزآمدی درباره فعالیت‌های کشاورزی داشته باشند. بنابراین مطالعه رفتار اطلاع‌یابی و شناسایی عوامل موثر بر رفتار اطلاع‌یابی کارشناسان کشاورزی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. هدف این تحقیق بررسی عوامل موثر بر رفتار اطلاع‌یابی کارشناسان جهاد کشاورزی و شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای کشاورزی شهرستان مشکین‌شهر می‌باشد. روش مورد استفاده در این تحقیق، پیمایشی و از نوع توصیفی-همبستگی می‌باشد. جامعه آماری این پژوهش، کارشناسان جهاد کشاورزی و شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای کشاورزی شهرستان می‌باشد که مجموعاً ۲۹۰ نفر جامعه آماری این تحقیق را تشکیل می‌دهد که با استفاده از نمونه‌گیری تصادفی و آماره کوکران ۱۰۰ نفر به عنوان نمونه انتخاب شدند. جهت گردآوری اطلاعات از پرسشنامه مدون استفاده گردید. طی این پژوهش تاثیر و روابط متغیرهای فردی، اجتماعی و سازمانی افراد مورد مطالعه، نوع کانال‌های مورد استفاده برای کسب اطلاعات، میزان مناسب بودن اطلاعات و میزان رضایت از اطلاعات کسب شده؛ در ارتباط با متغیر وابسته رفتار اطلاع‌یابی مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت. نتایج حاکی از آن است که انگیزه اصلی جستجوی اطلاعات در میان افراد مورد مطالعه، احساس مسئولیت و انجام وظایف محول شده است و سن، میزان تحصیلات، پست سازمانی، تحصیلات تخصصی، میزان استفاده از کانال‌های ارتباطی، میزان مناسب بودن اطلاعات و میزان رضایت از اطلاعات کسب شده ۶۵/۳ درصد تغییرات رفتار اطلاع‌یابی ایشان را تبیین می‌کند.

واژه‌های کلیدی: رفتار اطلاع‌یابی - کارشناسان - جهاد کشاورزی - شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای کشاورزی

Abstract

Information in agriculture and rural development will not only be regarded as one of the main inputs and capitals, also is the element for Improving efficiency and effectiveness of other production and development sources. High volume production of scientific information and too Valuable reserves of indigenous knowledge among the native communities necessitate more attention to organize the agricultural information system. Agriculture office experts and agricultural consultancy services firms' experts are one of the important elements in informing farmers and improving agricultural productivity that should have adequate and updated information on agricultural activities. Therefore studying of information seeking behavior and identifying factors that influence information seeking behavior of agricultural experts is very important. This study aimed to survey Information-seeking behavior of experts of agriculture office and agricultural consultancy services firms in Meshginshahr Township. This study is applied a descriptive- correlation survey approach. Sample for this study was selected based on random sampling and Cochran statistics of the population of experts of agricultural office and advisory services firms in Meshginshahr Township (n=100). Data was gathered through survey questionnaire. In research, Impact and relationships of individual, social and organizational variables of studied persons, Types of channels used for information acquiring, Suitability of the information and satisfaction rate of acquired information was analyzed in subjects with the dependent variable (information seeking behavior). The results showed that the main motivation for information seeking is their interest to job promotion. Age, educational level, organizational post , professional education ,the appropriate amount of information and satisfaction rate of acquired information determines 65.3% of information seeking behavior changes.

Key Words: Information-seeking behavior- agricultural experts- agricultural office- advisory services firms

مقدمه

رشد و گسترش شتابان زیرساخت‌های ارتباطی در چند دهه اخیر و پیشرفت حیرت‌انگیز فناوری‌های ماهواره‌ای و رایانه‌ای، وضعیتی را به وجود آورده است که بنا بر باور بسیاری از صاحب‌نظران، جهان را وارد دوره جدیدی کرده است که آن را عصر اطلاعات می‌نامند (Anonymous, 2005 and Pongsrihadulachi, 1998). نیاز روزافزون به اشکال مختلف اطلاعات باعث شده که حیات جامعه‌های بشری به شدت به گردش اطلاعات و اطلاع رسانی به هنگام وابسته شود. دستیابی به این اطلاعات در تمام بخش‌ها یک عنصر حیاتی به شمار می‌آید.

اطلاعات در عرصه کشاورزی و توسعه روستایی نه تنها به عنوان یکی از اصلی‌ترین نهاده‌ها و سرمایه‌ها تلقی می‌شود، بلکه کارآترین عامل ارتقای بازده و اثربخشی دیگر منابع تولید و توسعه به شمار می‌آید (عمادی، ۱۳۸۵). حجم بالای تولید اطلاعات علمی و همچنین ذخایر گرانبهای دانش بومی در میان جامعه‌های بومی، ضرورت توجه بیشتر به سازماندهی نظام گردش اطلاعات کشاورزی را خاطر نشان می‌سازد. یکی از عوامل‌های مهم در موفقیت چنین نظامی، شناخت نیازهای اطلاعاتی و رفتار اطلاع‌یابی کاربران است. تحقیق درباره رفتار اطلاع‌یابی کاربران، یکی از زمینه‌های اصلی و کاربردی تحقیقاتی است که سهم بسزایی در ایجاد و توسعه نظام‌ها و شاهره‌های اطلاعاتی دارد و نتایج آن همچنین علت یا علل بروز نوع خاص رفتار را در کاربران تعیین می‌کند (زمانی میانداستی، ۱۳۸۲).

رفتار اطلاع‌یابی عبارت است از جستجوی هدفمند اطلاعات به منظور ارضای هدفی خاص در جریان جستجو، فرد ممکن است با نظام‌های اطلاع‌رسانی دستی (مانند روزنامه یا کتابخانه) یا با نظام‌های مبتنی بر رایانه (وب جهانگستر) در تعامل باشد (Wilson, 2000). عامل‌های مختلفی بر شکل‌گیری رفتار اطلاع‌یابی افراد تأثیر می‌گذارند که شناخت این عامل‌ها نقش مؤثری در رفع نیازهای اطلاعاتی آنان دارد. از نظر «پیسلی» (Paisly, 1968) پیشینه، تجربه فرد، انگیزه، تشکیلات حرفه‌ای، نظام اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و سودمندی اقتصادی اطلاعات، مهم‌ترین عامل‌های اثرگذار بر رفتار اطلاع‌یابی هستند. به نظر او رفتار اطلاع‌یابی

به جنبه‌های کیفی بیشتر توجه دارد، بویژه آنکه عامل‌های زیربنایی روانشناختی و جامعه‌شناختی در آن نقش اساسی دارند. «اوزان یوکاک» (Ucak, 1998) دانش حاصل از مطالعه استفاده‌کننده را کمک بزرگی برای توسعه نظام‌های اطلاعاتی و خدمات اطلاع‌رسانی می‌داند.

ضرورت توجه بیشتر به مقوله اطلاع‌رسانی در بخش کشاورزی به منظور کارآمدسازی کشاورزی و کلیه فعالیت‌های مربوط به آن، در سال‌های اخیر ذهن اندیشمندان و مسئولان این بخش را متوجه ایجاد نظام اطلاع‌رسانی کشاورزی که در واقع بخشی از نظام اطلاع‌رسانی ملی خواهد شد، کرده است. از آنجایی که ایجاد شبکه ملی اطلاعات و دانش کشاورزی ایران در قالب طرح جامع ترویج کشاورزی ایران از هدف‌هایی است که معاونت ترویج و نظام بهره‌برداری وزارت جهاد کشاورزی در پی دستیابی به آن است (زمانی میاندشتی، ۱۳۸۲)، بنابراین مطالعه رفتار اطلاع‌یابی و شناسایی عامل‌های مختلفی که بر رفتار اطلاع‌یابی عناصر موجود در نظام دانش و اطلاعات کشاورزی نقش دارند، اهمیت ویژه‌ای دارد. مدیران و کارشناسان جهاد کشاورزی و در چند سال اخیر کارشناسان شرکت‌های خدمات فنی-مشاوره‌ای کشاورزی از جمله عامل‌های دخیل در امر اطلاع‌رسانی کشاورزی می‌باشند که شناسایی انگیزه‌ها و اهداف جستجوی اطلاعات توسط آنان، عوامل اثرگذار بر رفتار اطلاع‌یابی و نیازهای اطلاعاتی آنان، منابع، راه‌ها و وسیله‌های مورد استفاده آنها برای دستیابی به اطلاعات، مهارت‌های ارتباطی آن و نیز مانع‌ها و نارسایی‌هایی که آنان در راه کسب اطلاعات مورد نیاز خود دارند؛ اطلاعات مناسبی برای ایجاد شبکه ملی دانش و اطلاعات کشاورزی کشور فراهم می‌آورد.

پژوهش‌ها گویای این واقعیت است که جستجوگران تحت تأثیر عامل‌های مختلف، از شیوه‌ها و روش‌های گوناگون برای کسب اطلاعات بهره می‌جویند و رفتارهای اطلاع‌یابی متفاوتی را از خود بروز می‌دهند. بنابراین، با شناخت درست و کنترل این عامل‌ها می‌توان رفتارهای اطلاع‌یابی جستجوگران را تا حد بسیار زیادی به مسیرهایی مشخص و هدفمند هدایت کرد.

شناخت این عامل‌ها و حرکت در جهت کاهش تأثیر عامل‌های مداخله‌گر در رفتار جستجوگران، کمک شایان توجهی به آنان تلقی می‌شود (نوروزی چالکی، ۱۳۸۵).

از آن‌جا که هر فردی افق فکری مشخصی دارد و این افق با گذر زمان و تحت تأثیر عامل‌های گوناگونی همچون منابع اطلاعاتی دسترس‌پذیر، زمینه‌های شغلی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، و عامل‌های شخصیتی شکل گرفته است و می‌تواند شخص را به کسب اطلاعات بیشتر و مفیدتری رهنمون سازد. لذا بررسی رفتارهای اطلاع‌یابی جستجوگران و شناخت عامل‌های تأثیرگذار بر این رفتارها اهمیت بسیار دارد (Anonymous).

این تحقیق با هدف تعیین رفتار اطلاع‌یابی مدیران و کارشناسان جهاد کشاورزی و شرکت‌های خدمات فنی- مشاوره‌ای کشاورزی و عامل‌های مؤثر بر رفتار اطلاع‌یابی آنان، به شناخت روش‌های جستجوی اطلاعات و هدف‌ها و انگیزه‌های آنان برای جستجوی اطلاعات کمک می‌کند و سعی دارد علل بروز نوع خاص رفتار اطلاع‌یابی آنان را مشخص سازد تا بدین ترتیب امکان رفع نیازهای اطلاعاتی مدیران و کارشناسان فراهم شود. همچنین این شناخت زمینه ایجاد نظام اطلاع‌رسانی پویا را فراهم می‌آورد که قابلیت رفع نیازهای اطلاعاتی بهره‌برداران نهایی نظام اطلاع‌رسانی کشاورزی یعنی کشاورزان و تولیدکنندگان بخش کشاورزی را داشته و در نهایت به توسعه بخش کشاورزی و بهبود وضع زندگی کشاورزان منجر می‌شود.

نورمحمدی (۱۳۷۶) در بررسی رفتارهای اطلاع‌یابی متخصصان مراکز تحقیقات مهندسی وزارت جهادسازندگی در به‌دست‌آوردن اطلاعات علمی و فنی دریافت که انگیزه اصلی جستجوی اطلاعات نزد بیشتر متخصصان انجام امور پژوهشی می‌باشد. بیش از نیمی از متخصصان از لوح‌های فشرده نوری برای تأمین اطلاعات مورد نیازشان استفاده می‌کنند و کمی بیش از یک سوم آنان نیز اطلاعات مورد نیاز را با جستجوی پیوسته منابع، بازیابی می‌کنند.

نتایج پژوهش حکیمی (۱۳۷۶) در بررسی رفتار اطلاع‌یابی پژوهشگران مراکز تحقیقات منابع طبیعی و امور دام جهاد سازندگی نشان داد که مهم‌ترین منابع رسمی به‌دست آوردن اطلاعات، کتاب، پایان‌نامه و نشریه‌های ادواری است.

نتایج تحقیق ملک‌محمدی (۱۳۷۹) در بررسی وضعیت اطلاع‌رسانی در معاونت ترویج و مشارکت مردمی وزارت جهاد سازندگی نشان داد که کارشناسان این معاونت در سطح استانها، رادیو، مروج روستایی و فیلم‌های آموزشی را از نظر مناسب بودن برای اطلاع‌رسانی در اولویت اول تا سوم قرار دادند. اولویت‌های اول تا پنجم کارشناسان از نظر منابع، راه‌ها و وسیله‌های دریافت اطلاعات عبارت بودند از: رادیو، تلویزیون، رایانه، سمینار و دوره‌های آموزشی. از لحاظ نارسایی‌های اطلاع‌رسانی، ۳۴٪ از کارشناسان اظهار کردند که به‌کل اطلاعاتی کسب نمی‌کنند، ۵۱٪ کارشناسان فن‌آوری اطلاعات را سنتی می‌دانستند و ۶۵٪ به وسایل و تجهیزات مورد نیاز برای اطلاع‌رسانی دسترسی نداشتند (ملک‌محمدی، ۱۳۷۹). رسولی آزاد (۱۳۸۰) رفتار اطلاع‌یابی محققان سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج (تات) بررسی کرد و نتایج تحقیق او نشان داد که برگه (فرم)‌های چاپی همچنان بیش از سایر منابع مورد مراجعه است. مقاله‌های نشریه‌های ادواری در رتبه اول اهمیت قرار دارند و امکانات دسترسی به پایگاه‌های اطلاعاتی آنلاین و آفلاین کم است.

بشیری (۱۳۸۰) در سنجش نیازهای اطلاعاتی محققان مراکز تحقیقات منابع طبیعی و امور دام وزارت جهاد کشاورزی به این نتیجه رسید که از میان منابع اطلاعاتی مورد نیاز کتاب، نشریه‌های ادواری و مجله‌ها، بانک‌های اطلاعاتی و اینترنت بیشتر مورد استفاده قرار می‌گیرد. بیشترین اطلاعات مورد نیاز به زبان انگلیسی است. اطلاعات برای امر تحقیق و روزآمدسازی اطلاعات به کار می‌رود.

محمدی (۱۳۸۱) در بررسی عامل‌های مؤثر بر رفتار اطلاع‌یابی کارکنان ترویج استان زنجان دریافت که بین متغیرهایی همچون میزان درک از شغل، سن، میزان تحصیلات، پیشینه کار، سطح تحصیلات تخصصی با متغیر رفتار اطلاع‌یابی کارشناسان ترویج رابطه معنی‌داری وجود دارد. مشاهده‌های شخصی، مجله‌ها و نشریه‌های علمی-ترویجی بیشترین مورد استفاده را

برای دریافت اطلاعات داشته‌اند. هدف کارکنان نیز از به دست آوردن اطلاعات به ترتیب اهمیت : برگزاری کلاس‌های آموزشی، حل مشکلات روزانه کشاورزان و به روز کردن اطلاعات خود؛ بودند.

پزشکی‌راد و زمانی میاندشتی (۲۰۰۵) بیان داشته‌اند که انگیزه‌های اصلی جستجوی اطلاعات در میان مدیران و کارشناسان ترویج کشور، علاقه آنان به پیشرفت شغلی، به روز کردن کردن اطلاعات تخصصی برای بهبود فعالیت‌های سازمانی، و انجام وظایف است و سه منبع اصلی اطلاعاتی مورد استفاده آنها شامل کتاب‌های فارسی، مجله‌های علمی فارسی و گزارش‌های علمی- فنی است.

یافته‌های پژوهش رادمهر و تصویری قمصری (۱۳۸۵) در بررسی رفتار اطلاع‌یابی پژوهشگران پژوهشکده مهندسی جهاد کشاورزی نشان داد که انگیزه اصلی جست‌وجوی اطلاعات، انجام طرح‌های پژوهشی و روزآمد کردن اطلاعات تخصصی است و پژوهشگران از دو روش رسمی و غیر رسمی به جست‌وجوی اطلاعات می‌پردازند. کتاب و برقراری ارتباط با پژوهشگران داخل و خارج از کشور از مهم‌ترین منابع رسمی و غیررسمی کسب اطلاعات در جامعه مورد بررسی به شمار می‌رود. پاسخگویان از هر دو منبع چاپی و غیر چاپی برای جست‌وجوی اطلاعات استفاده می‌کنند. از میان منابع الکترونیکی اطلاعات، استفاده از اینترنت و پایگاه‌های اطلاعاتی تخصصی متداول‌تر است. کل جامعه مورد بررسی از پست الکترونیکی به عنوان مجرای تبادل اطلاعات استفاده می‌کنند.

بشیری (۱۳۸۶) در بررسی نیازهای اطلاعاتی اعضای هیأت سازمان تحقیقات و آموزش کشاورزی به این نتیجه رسید که مهم‌ترین منابع اطلاعاتی مورد نیاز محققان را مجلات تخصصی، اینترنت و کتاب تشکیل می‌دهند. موارد استفاده از اطلاعات توسط اعضای هیأت علمی نشان داد که مطالعه و پژوهش، انجام طرح‌های تحقیقاتی و روزآمدسازی اطلاعات تخصصی دارای بیشترین فراوانی هستند. همچنین ۹۸ درصد از آنها بیشترین اطلاعات مورد استفاده خود را منابع انگلیسی ذکر کرده‌اند.

بر اساس تحقیق شی و ایوانز^۶ (۱۹۹۱)، دلیل اصلی جستجوی اطلاعات توسط مشاوران ترویج کشاورزی و باغبانی ایلینویز؛ پاسخگویی به سوالات ارباب رجوع بود. آنها منابع اطلاعاتی را به ۳ گروه شفاهی، چاپی و الکترونیکی دسته‌بندی کردند و دریافتند که منابع چاپی بیشترین استفاده را داشته‌اند.

بر اساس تحقیق بیگدلی (۲۰۰۷) مهم‌ترین انگیزه‌های جستجوی اطلاعات توسط مهندسان شرکت کشت و صنعت خوزستان عبارت بودند از: توسعه دانش و تخصص، توانایی پیدا کردن برای استفاده از فناوری‌های جدید مربوط به شغل‌شان و روزآمد کردن رشته تخصصی‌شان.

نتایج تحقیق (Wulandari(2010 در زمینه نیازهای اطلاعاتی و رفتار اطلاع‌یابی کارکنان ترویج کشاورزی یوگیا کارتای اندونزی نشان داد که بیشتر کارکنان ترویج به اطلاعاتی در زمینه نوآوری نیاز داشتند و آنان از منابع بین فردی برای اطلاع‌یابی استفاده می‌کنند. همچنین، آنان از راهبرد (استراتژی)های فعال، منفعل و واکنشی برای جستجوی اطلاعات مورد نیاز استفاده می‌کنند و رسانه‌های چاپی، رسانه‌های الکترونیکی و ملاقات‌های علمی بر راهبرد اطلاع‌یابی استفاده شده توسط کارکنان تأثیر دارد.

نتایج تحقیق کومار (۲۰۱۰) نشان داد که مهم‌ترین هدف‌های جستجوی اطلاعات توسط دانشمندان کشاورزی مورد بررسی وی؛ آگاهی از دانش جدید، آمادگی برای تدریس و علاقه شغلی بود. مجله‌ها، کتاب‌ها و تک‌نگاشت (مونوگراف)ها، و پایان‌نامه‌ها به‌عنوان مهم‌ترین منابع رسمی به‌دست آوردن اطلاعات شناسایی شدند. اینترنت و ایمیل و مجله‌های الکترونیکی مهم‌ترین منابع اطلاعات الکترونیکی هستند.

روش شناسی تحقیق

روش مورد استفاده در این تحقیق، پیمایشی و از نوع توصیفی-همبستگی می‌باشد. جامعه آماری این پژوهش، کارشناسان جهاد کشاورزی و شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای

---

⁶ Shih & Evans

کشاورزی شهرستان مشکین شهر می باشد که در کل ۲۹۰ نفر جامعه آماری این تحقیق را تشکیل می دهد که با استفاده از نمونه گیری تصادفی و آماره کوکران ۱۰۰ نفر به عنوان نمونه گزینش شدند. جهت گردآوری اطلاعات از پرسشنامه مدون استفاده شد. به منظور سنجش ضریب قابلیت اعتماد ابزار از روش آلفای کرونباخ برای ۳۰ پرسشنامه آزمون مقدماتی به دست آمد که مقدار آن ۰/۸۸ بود. در این پژوهش؛ ویژگی های فردی و حرفه ای افراد مورد بررسی، انگیزه های جستجوی اطلاعات توسط آنان، منابع اطلاعاتی مورد استفاده توسط کارشناسان کشاورزی، راه ها و وسیله های ارتباطی مورد استفاده توسط آنان و تاثیر و روابط متغیرهای فردی، اجتماعی و سازمانی افراد مورد بررسی، نوع راه ها و وسیله های مورد استفاده برای کسب اطلاعات، میزان مناسب بودن اطلاعات و میزان رضایت از اطلاعات به دست آمده؛ در ارتباط با متغیر وابسته رفتار اطلاع یابی مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت. برای تجزیه و تحلیل داده ها از آماره های توصیفی (میانگین و انحراف معیار)، تحلیل همبستگی و رگرسیون استفاده شد.

نتایج و بحث و نتیجه گیری

ویژگی های فردی - حرفه ای

برابر با یافته های تحقیق میانگین سنی افراد مورد بررسی ۳۲ سال بود، جوان ترین فرد ۲۴ سال و سالخوردترین فرد ۵۷ سال سن داشت. گفتنی است بیش از نیمی از افراد مورد بررسی (۵۹٪) مرد و ۴۱ درصد از آنان زن بودند و ۵۸ درصد از پاسخگویان متأهل بودند. بررسی رشته تحصیلی افراد مورد بررسی نشان داد که رشته تحصیلی ۴۰/۹ درصد پاسخگویان زراعت، ۲۰/۴ درصد باغبانی، ۱۴ درصد علوم دامی، ۱۰/۸ درصد علوم دامی، ۳/۲ درصد خاکشناسی، ۳/۲ درصد ماشین های کشاورزی و ۲/۲ درصد ترویج و آموزش کشاورزی بود. سطح تحصیلات بیشتر پاسخگویان (۷۴/۷ درصد) کارشناسی و ۲۵/۳ درصد از پاسخگویان مدرک کارشناسی ارشد می باشد. بیشتر پاسخگویان (۷۳/۲ درصد) در شرکت خدمات فنی- مشاوره ای مشغول به فعالیت بودند و ۲۶/۸ درصد در جهاد کشاورزی فعالیت داشتند. پیشینه فعالیت در شرکت یا اداره به

طور میانگین نزدیک به ۸ سال می‌باشد و پیشینه فعالیت ترویجی، مشاوره‌ای و نظارتی به طور میانگین ۵/۷۳ سال می‌باشد.

انگیزه‌های اطلاع‌یابی شغلی

انگیزه‌های جستجوی اطلاعات شغلی یکی از اجزای رفتار اطلاع‌یابی است و بر دیگر مفاهیم این رفتار تأثیر دارد. برای بررسی انگیزه کارشناسان کشاورزی از ۷ گویه با مقیاسی ۵ گزینه‌ای که میزان انگیزه را از هیچ تا خیلی زیاد مورد آزمون قرار می‌داد، استفاده شد و بر پایه تجزیه و تحلیل مشخص شد که میزان انگیزه برای اطلاع‌یابی با میانگین ۳/۷۲ در حد متوسط تا زیاد قرار دارد یعنی کارشناسان مورد بررسی بیش از حد متوسط برای جستجوی اطلاعات شغلی انگیزه دارند. در جدول شماره ۱ انگیزه‌های جستجوی اطلاعات شغلی بر پایه اهمیتی که برای افراد مورد بررسی دارد، نشان داده شده‌اند. بر پایه اطلاعات جدول، احساس مسئولیت و انجام وظایف محول شده با میانگین ۴/۱۱ مهم‌ترین انگیزه برای جستجوی اطلاعات در میان افراد مورد مطالعه می‌باشد و به روز کردن اطلاعات تخصصی برای بهبود فعالیت‌های سازمانی با میانگین ۳/۹۷ و علاقه فردی به گسترش اطلاعات حرفه‌ای با میانگین ۳/۹۲ رتبه‌های دوم و سوم اهمیت را دارند.

جدول شماره ۱- اولویت‌بندی انگیزه‌های جستجوی اطلاعات شغلی

اولویت	انحراف معیار	میانگین	انگیزه
۱	۱/۱۴	۴/۱۱	احساس مسئولیت و انجام وظایف محول شده
۲	۱/۰۹	۳/۹۷	به‌روز کردن اطلاعات تخصصی برای بهبود فعالیت‌های سازمانی
۳	۱/۱۷	۳/۹۲	علاقه فردی به گسترش اطلاعات حرفه‌ای
۴	۱/۲۱	۳/۹	حفظ و یا بهبود امنیت شغلی
۵	۱/۲۹	۳/۶۱	ارتقا در سلسله مراتب سازمانی
۶	۱/۱۳	۳/۳۹	علاقه به معرفی خود از راه تهیه و انتشار مطالب علمی
۷	۱/۱۵	۲/۹۸	رقابت با همکاران

مقیاس: هیچ=۱ کم=۲ متوسط=۳ زیاد=۴ خیلی زیاد=۵ (میانگین کل=۳/۷۲ انحراف معیار=۰/۹۱)

این بخش از یافته‌ها با نتایج تحقیقات محققان پرشمار دیگر از جمله؛ پزشکی راد و زمانی میاندشتی (۲۰۰۵)، بیگدلی (۲۰۰۷)، رادمهر و تصویری قمصری (۱۳۸۵)، بشیری (۱۳۸۰ و ۱۳۸۶)، نورمحمدی (۱۳۷۶)، محمدی (۱۳۸۱)، شی و ایوانز (۱۹۹۱) و کومار (۲۰۱۰) همخوانی دارد.

منابع اطلاعاتی و راه‌ها و وسیله‌های ارتباطی

برای آگاهی از منابع اطلاعاتی و راه‌ها و وسیله‌های ارتباطی مورد استفاده توسط کارشناسان اداره جهاد کشاورزی و شرکت‌های خدمات فنی به اولویت‌بندی منابع اطلاعاتی و راه‌ها و وسیله‌های ارتباطی پرداختیم که نتایج آن در جدول شماره ۲ آمده است. برابر جدول؛ کتب فارسی، پایگاه‌های اینترنتی و مجله‌های علمی فارسی مهم‌ترین منابع مورد استفاده برای به‌دست‌آوردن اطلاعات بودند.

جدول شماره ۲- اولویت‌بندی منابع اطلاعاتی، راه‌ها و وسیله‌های ارتباطی مورد استفاده

اولویت	انحراف معیار	میانگین	گویه
منابع اطلاعاتی			
۱	۱/۰۸	۳/۵	کتاب‌های فارسی
۲	۱/۲۷	۳/۳۷	پایگاه‌های اینترنتی
۳	۱/۱۳	۳/۲۷	مجله‌های علمی فارسی
۴	۱/۱۳	۳/۱۱	روزنامه‌ها
۵	۱/۱	۳	گزارش‌های علمی و فنی
۶	۱/۲۱	۲/۹	خبرنامه‌های داخل سازمان (جهاد کشاورزی، نظام مهندسی کشاورزی)
۷	۱/۰۸	۲/۸۹	لوح فشرده (cd)
۸	۱/۱۱	۲/۷۵	گزارش‌های طرح‌های پژوهشی
۹	۱/۱۲	۲/۶۹	گزارش‌های عملکرد داخل سازمان
۱۰	۱/۱۳	۲/۶۸	آمارنامه‌های کشاورزی
۱۱	۱/۱۹	۲/۶۳	پایان نامه‌ها
۱۲	۱/۴۳	۲/۳۳	اسلاید

۱۳	۱/۱۳	۲/۱۷	نوار ویدئویی
۱۴	۰/۹	۲/۱۶	کتاب‌های غیر فارسی
۱۵	۱/۱	۲/۱۶	مجله‌های علمی غیر فارسی
۱۶	۱/۱۳	۱/۹۷	فلاپی دیسک
راه‌ها و وسیله‌های ارتباطی			
۱	۱/۲۲	۳/۵۵	تلویزیون
۲	۱/۲۹	۳/۳۶	شبکه‌های اطلاع رسانی و اینترنت
۳	۱/۱۸	۳/۲۶	تماس انفرادی با همکاران
۴	۱/۲۶	۲/۹۸	دوره‌های آموزشی ضمن خدمت
۵	۱/۳۲	۲/۹۸	تلفن
۶	۱/۲۳	۲/۸۱	حضور در گردهمایی‌های علمی و فنی
۷	۱/۲۳	۲/۷۹	کتابخانه شخصی
۸	۱/۲	۲/۶۹	انجمن‌های علمی و تخصصی
۹	۱/۱۹	۲/۴۶	رادپو
۱۰	۱/۱۲	۲/۴۴	کتابخانه‌های عمومی
۱۱	۱/۱۸	۲/۳۹	کتابخانه محل کار

مقیاس: هیچ=۱ کم=۲ متوسط=۳ زیاد=۴ خیلی زیاد=۵

چنانکه در جدول نیز مشهود است استفاده از کتاب‌های فارسی همچنان اصلی‌ترین منبع اطلاعاتی مورد استفاده کارشناسان کشاورزی می‌باشد. امروزه با پیشرفت‌های حاصل در فناوری اطلاعات و اینترنت، منبع مهم دیگر برای دریافت اطلاعات اینترنت می‌باشد که در این تحقیق نیز شاهد آن بوده‌ایم و مجله‌های علمی فارسی، روزنامه‌ها و گزارش‌های علمی و فنی از دیگر منابع مهم برای به دست آوردن اطلاعات توسط کارشناسان کشاورزی بیان شده‌اند که محققان دیگر از قبیل حکیمی (۱۳۷۶)، پزشکی راد و زمانی میاندشتی (۲۰۰۵)، رادمهر و تصویری قمصری (۱۳۸۵)، بشیری (۱۳۸۰ و ۱۳۸۶)، شی و ایوانز (۱۹۹۱)، ولاندی (۲۰۱۰) و کومار (۲۰۱۰) نیز در بررسی‌های خود به نتایج همسان این بخش از تحقیق دست یافته‌اند.

برابر نتایج جدول ۲؛ تلویزیون، شبکه‌های اطلاع‌رسانی و اینترنت، و تماس با همکاران مهم‌ترین راه‌ها و وسیله‌های ارتباطی برای به‌دست‌آوردن اطلاعات توسط کارشناسان کشاورزی بیان شدند که با توجه به پیشرفت‌های موجود در فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی به‌طور کلی مرسوم به نظر می‌رسد و با نتایج تحقیقات محققانی چون رسولی آزاد (۱۳۸۰)، حکیمی (۱۳۷۶)، ملک محمدی (۱۳۷۹)، کومار (۲۰۱۰)، پزشکی راد و زمانی میانداشتی (۲۰۰۵) رادمهر و تصویری قمصری (۱۳۸۵)، بشیری (۱۳۸۰ و ۱۳۸۶)، ولاندیری (۲۰۱۰) همخوانی دارد.

تحلیل همبستگی رفتار اطلاع‌یابی و متغیرهای مستقل

در این بخش، متغیرهای مختلف از قبیل متغیرهای فردی، اجتماعی و سازمانی افراد مورد مطالعه، نوع راه‌ها و وسیله‌های مورد استفاده برای به‌دست‌آوردن اطلاعات، میزان مناسب بودن اطلاعات و میزان رضایت از اطلاعات به‌دست‌آمده؛ در ارتباط با متغیر وابسته رفتار اطلاع‌یابی مورد بررسی و تحلیل قرار گرفتند که بر پایه آن میان منابع اطلاعاتی، میزان رضایت از راه‌ها و وسیله‌های ارتباطی مورد استفاده، میزان رضایت از اطلاعات به‌دست‌آمده و میزان مناسب بودن اطلاعات به‌دست‌آمده با متغیر وابسته یعنی رفتار اطلاع‌یابی همبستگی معنی‌داری در سطح معنی‌داری ۱٪ دیده شد یعنی با افزایش میزان رضایت از راه‌ها و وسیله‌های ارتباطی مورد استفاده و اطلاعات به‌دست‌آمده و با بالا رفتن کیفیت اطلاعات؛ اطلاع‌یابی افزایش می‌یابد. (در جدول شماره ۳ موارد دارای همبستگی معنی‌دار نشان داده شده است).

جدول ۳ - همبستگی رفتار اطلاع‌یابی با برخی از متغیرها

متغیر مستقل	متغیر وابسته	r	P
منابع اطلاعاتی	رفتار اطلاع‌یابی	۰/۸۸۸**	۰/۰۰۰
میزان رضایت از راه‌ها و وسیله‌های ارتباطی مورد استفاده	رفتار اطلاع‌یابی	۰/۲۷۲**	۰/۰۰۶
میزان رضایت از اطلاعات به‌دست‌آمده	رفتار اطلاع‌یابی	۰/۳۲۳**	۰/۰۰۱
میزان مناسب بودن اطلاعات به‌دست‌آمده	رفتار اطلاع‌یابی	۰/۲۸۵**	۰/۰۰۴

*در سطح ۵ درصد   **در سطح ۱ درصد

تحلیل رگرسیون

در این تحقیق برای اندازه‌گیری تاثیر جمعی متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته از رگرسیون توأم^۷ استفاده شد. این روش کلیه متغیرهای مستقل همزمان وارد تحلیل شده و اثرگذاری‌های همه متغیرهای مستقل بر روی متغیر وابسته بررسی می‌شود. به منظور وارد کردن متغیرهای مستقل کیفی در رگرسیون و بررسی تاثیر آنها بر متغیر وابسته، به آنها مقادیر صفر و یک داده شد و با عنوان متغیرهای موهومی^۸ وارد رگرسیون شدند.

به منظور تعیین معادله رگرسیون مربوط به رفتار اطلاع‌یابی کارشناسان کشاورزی، همه متغیرها مورد آزمون قرار گرفتند. نتایج به دست آمده از رگرسیون طبق جدول ۴ به این صورت است: متغیر میزان رضایت از اطلاعات به دست آمده با شیب خط $(B=0/149)$ و $T=0/229$ ، متغیر میزان مناسب بودن اطلاعات با شیب خط $(B=-0/208)$ و $T=-0/584$ ، سن با شیب خط $(B=-0/028)$ و $T=-0/58$ ، میزان تحصیلات با شیب خط $(B=0/364)$ و $T=1/454$ ، تحصیلات تخصصی با شیب خط $(B=1/123)$ و $T=1/081$ و متغیر پست سازمانی با شیب خط $(B=0/416)$ و $T=0/694$ توانایی تبیین ۶۵/۳ درصد $(R2=0/653)$ رفتار اطلاع‌یابی پاسخگویان را تبیین می‌کنند.

جدول ۴: ضرایب متغیرها در معادله رگرسیون رفتار اطلاع‌یابی

متغیر	B	انحراف معیار	Beta	t	sig
عدد ثابت	-۱/۸۰۴	۵/۲۴۶		-۰/۳۴۴	۰/۷۵۴
میزان رضایت از اطلاعات به دست آمده (A)	۰/۱۴۹	۰/۶۵۱	۰/۱۴۸	۰/۲۲۹	۰/۸۳۳
میزان مناسب بودن اطلاعات (B)	-۰/۲۰۸	۰/۳۵۶	-۰/۲۷۹	-۰/۵۸۴	۰/۶
میزان تحصیلات (C)	۰/۳۶۴	۰/۰۲۷	۰/۲۱۵	۲/۱۸۱	۰/۰۰۳

⁷ Enter

⁸ Dummy variable

سن (D)	۰/۰۲۸	۰/۰۰۵	۰/۱۹۵	۲/۰۰۱	۰/۰۰۴
تحصیلات تخصصی (E)	۱/۱۲۳	۱/۰۸۱	۰/۵۸۳	۰/۳۱۱	۰/۵۲۶
پست سازمانی (F)	۰/۴۱۶	۰/۶۹۴	۰/۱۷۸	۰/۳۱۳	۰/۷۷۵
	sig= ۰/۷۴۲	F= ۰/۶۲۷			
	$R^2_{Ad} = -.۳۸۸$	$R^2 = ۰/۶۵۳$	$R = ۰/۸۰۸$		

به طور کلی معادله رگرسیون به دست آمده از این تحلیل به صورت زیر است.

$$Y = -۱/۸۰۴ + ۰/۱۴۹a - ۰/۲۰۸ + b۰/۳۶۴c - ۰/۰۲۸d + ۱/۱۲۳e + ۰/۴۱۶f$$

پیشنهاد ها

- ۱- امکانات و زیرساخت‌های مناسب‌تر برای دسترسی کارشناسان کشاورزی به رایانه و اینترنت و همچنین توانایی استفاده از این امکانات برای آنان فراهم شود.
- ۲- با توجه به پیشرفت‌های پرشتاب عصر اطلاعات، به منظور عقب نماندن از پیشرفت‌ها و دستیابی به اطلاعات مناسب و به‌روز؛ آشنایی با زبان‌های خارجی بویژه زبان انگلیسی لازم به‌نظر می‌رسد لذا در این زمینه برگزاری کلاس‌های آموزشی مناسب توسط سازمان‌های ذیربط توصیه می‌شود.
- ۳- تشویق به به‌دست آوردن اطلاعات از منابع موثق و استفاده از راه‌ها و وسیله‌های ارتباطی مناسب با توجه به شرایط موجود
- ۴- راه‌اندازی شبکه اطلاع‌رسانی کارآمد کشاورزی برای اطلاع‌رسانی مناسب و دریافت اطلاعات به‌روز توسط کارشناسان کشاورزی
- ۵- راه‌اندازی شبکه تلویزیونی با محوریت برنامه‌های کشاورزی و یا اختصاص ساعت‌هایی از پخش برنامه‌های تلویزیونی به برنامه‌های کشاورزی

منابع

۱. بشیری، ج. (۱۳۸۰). سنجش نیازهای اطلاعاتی محققان مراکز تحقیقات منابع طبیعی و امور دام وزارت جهاد کشاورزی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، تهران: دانشگاه آزاد اسلامی.
۲. بشیری، ج. (۱۳۸۶). بررسی نیازهای اطلاعاتی اعضای هیأت علمی سازمان تحقیقات و آموزش کشاورزی. پژوهش و سازندگی، ۷۵. صص ۵۸-۵۰

۳. حکیمی، ه. (۱۳۷۶). مطالعه رفتار اطلاع یابی پژوهشگران مراکز تحقیقات منابع طبیعی و امور دام جهاد سازندگی. پایان نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه تهران
۴. رادمهر، ع و ف تصویری قمصری (۱۳۸۵). بررسی رفتار اطلاع یابی پژوهشگران پژوهشکده مهندسی جهاد کشاورزی. فصلنامه کتاب، شماره ۵۵، صص ۳۶-۲۳
۵. رسولی آزاد، م. ر. (۱۳۸۰). بررسی رفتار اطلاع یابی محققان و کارشناسان سازمان تحقیقات؛ آموزش و ترویج کشاورزی در مراجعه به کتابخانه های تخصصی کشاورزی. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی؛ واحد علوم و تحقیقات تهران
۶. زمانی میاندشتی، ن. (۱۳۸۲). بررسی رفتار اطلاع یابی مدیران و کارشناسان ترویج. پایان نامه منتشر نشده کارشناسی ارشد ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.
۷. عمادی، م.ح. (۱۳۸۵). نقش فناوری اطلاعات و ارتباطات در تسریع فرایند توسعه کشاورزی. جهاد، ۲۶۹، صص ۶۳-۵۶
۸. محمدی، د. (۱۳۸۱). بررسی عوامل مؤثر بر رفتار اطلاع یابی و اشاعه اطلاعات کارکنان ترویج استان زنجان. پایان نامه کارشناسی ارشد ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه تهران.
۹. ملک محمدی، ا. (۱۳۷۹). بررسی وضعیت موجود اطلاع رسانی ترویجی در معاونت ترویج و مشارکت مردمی. تهران: معاونت ترویج و مشارکت مردمی، وزارت جهاد سازندگی.
۱۰. نورمحمدی، ح، ع. (۱۳۷۶). مطالعه رفتارهای اطلاع یابی متخصصان مراکز تحقیقات مهندسی وزارت جهاد سازندگی در کسب اطلاعات علمی و فنی. پایان نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس.
۱۱. نوروزی چالکی، ع. (۱۳۸۵). عوامل اصلی و مؤثر در رفتار جستجوگران اطلاعات. فصلنامه کتابداری و اطلاع رسانی، شماره اول، جلد ۹
12. Anonymous. Introduction to components of information seeking behaviour?. [Online]. Available at: <http://www.abo.fi/~jheinstr/text.pdf>
13. Anonymous. 2005. Harnesing information and communication technology (ICT) facilities to promote a user responsive agribusiness statistics and information system. Available on: <http://www.fao.org/docrep/004/ab992e06.htm>
14. Bigdeli, Z. 2007. "Iranian engineers' information needs and seeking habits: an agro-industry company experience" *Information Research*, 12(2) paper 290. [Available at <http://InformationR.net/ir/12-2/paper290.html>]
15. Kumar, D. 2010. An Analytical study of informationseeking-behaviour among agricultural scientists in Sardar Vallabhbhai Patel University of Agriculture and Technology. *International Journal of Library and Information Science*, 2(8), pp 164-168.
16. Paisley, W.J. (1968) "Information Needs and Uses". *Annual Review of Information Science and Technology*. Washington: American Society for Information Science.

17. Pezeshki-Rad, G. and N. Zamani. 2005. Information-seeking behaviour of Iranian extension managers and specialists. *Information Research*, 10(3) paper 229. [Available at :<http://InformationR.net/ir/10-3/paper229.html>]
18. Pongrihadulachi, A. 1998. Application of Information Technology in Agriculture in Thailand. [on line]. Available on the: <http://zoushoku.narc.go.jp/ADR/AFITA/afita/afita-conf/1998/so1.pdf>
19. Shih, W. R. & Evans, J. F. (1991). Where field staff get information. *Journal of Extension*, 29(3). Retrieved 20 February, 2011 from <http://www.Joe.org/joe/1991february/a5.html>
20. Ucak, ozan, N. (1998). Information Seeking and Information Behavior of at a Turkish University. [onlion] http://www.Ifla.Org/IV/ifla_64/041-112_e.htm [accessed 16 Apr 2002]
21. Wilson, T. D. (2000). Human information behavior. *Informing Science*, 3 (2), 49-56. Retrieved 8 October, 2003 from <http://209.68.25.5/Articles/Vol3/v3n2p49-56.pdf>
22. WULANDARI, R. 2010. INFORMATION NEED AND INFORMATION-SEEKING BEHAVIOUR OF AGRICULTURAL EXTENSION WORKERS IN DAERAH ISTIMEWA YOGYAKARTA, INDONESIA. Thesis Submitted to the School of Graduate Studies, University Putra Malaysia, in Fulfilment of the Requirement for the Degree of Master of Science